

BLOŠKE SMUČI

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ
TRG HEROJEV 1 — LJUBLJANA

BLOŠKE SMUČI

**POKROVITELJ RAZSTAVE
TOVARNA ŠPORTNEGA ORODJA
ELAN BEGUNJE**

RAZSTAVA

RAZSTAVO JE PRIPRAVIL:
DR. ANGELOS BAŠ,
ZNANSTVENI SODELAVEC SEM
POSTAVITEV IN OPREMA:
MARJAN LOBODA, DIPL. ING. ARH.
TEHNIČNI SODELAVEC SEM
FOTOGRAFIJE:
ARHIV SEM
ZALOŽIL: SEM
ZA ZALOŽBO: DR. BORIS KU HAR,
RAVNATELJ SEM
TISK: TISKARNA PTT, LJUBLJANA

**VODNIK PO
RAZSTAVI**

LJUBLJANA 1972

UVODNA BESEDA

Naša prva letošnja razstava nam predstavlja »najpomembnejše predmete naše materialne kulture«, kot je ljudske smuči z Blok poimenoval dr. Boris Orel. Postavili smo jo na začetek leta in v čas desete obletnice smrti nekdanjega ravnatelja Etnografskega muzeja dr. Orla. Tako nam tudi ta razstava obudi spomin na vsestranskega proučevalca slovenske ljudske kulture, na etnologa, ki si je še posebej prizadeval, da bi tudi znanstveno dokazal, da se lahko Slovenci, prav po zaslugi bloških smučí, uvrščamo med najstarejše smučarje v srednji Evropi. Razstava nam na zgovoren način kaže večletna prizadevanja ravnatelja Orla, da bi nam z bogatim terenskim gradivom, z izvirnimi bloškimi in vidovskimi smučmi, z obširno razpravo v IX. letniku »Slovenskega etnografa« in z objavljeno doktorsko disertacijo, ki je izšla pri SAZU kot obširna študija, razjasnil vprašanje nastanka in razvoja bloških smučí.

Na razstavi pa skušamo nadaljevati s prikazom smučanja tudi še naprej, v novejši čas, ko se je začelo uveljavljati pri nas športno smučarstvo. Pri tem nam je priskočil na pomoč prof. Marjan Jeločnik z Visoke šole za telesno kulturo, strokovnjak za to področje, kateremu se moram za vse njegovo prizadevanje ob razstavi tudi na tem mestu zahvaliti. Današnje smučarsko proizvodnjo pri nas pa prikazuje priznana tovarna smučí »Elan«, ki je tudi prevzela pokroviteljstvo razstave.

Ob koncu moram izreči zahvalo prav tako avtorju razstave, znanstvenemu sodelavcu Slovenskega etnografskega muzeja dr. Angelosu Bašu, dipl. ing. arh. Marjanu Lobodi za tehnično postavitve razstave kot tudi drugim, ki so pripomogli pri uresničitvi naše prve letošnje razstave.

Dr. Boris Kuhar

ravnatelj

Slovenskega etnografskega muzeja

Smuči krivijo na lestvi (Metlje 1955)

BLOŠKE SMUČI

»Ako bi bil kdaj vprašan, s kakšnimi etnološkimi posebnostmi se more ponašati slovenski narod, bi med drugimi navedel tudi starodavne bloške smuči. Ljudske smuči z Bloške planote, Vidovskih hribov in sosednjih okolišev sodijo vsekakor med najpomembnejše predmete naše ljudske materialne kulture ter nas morajo zanimati kot nenavaden primer takšnega ljudskega prometnega sredstva pri nas, posebej pa kot pomožni sestavni del ljudske noše.«

Tako je zapisal pokojni ravnatelj Slovenskega etnografskega muzeja dr. Boris Orel na začetku enega svojih zadnjih obsežnejših del. Po večletnem študiju je predložil svojo raziskavo »Bloške smuči« kot doktorsko disertacijo in jo je obranil leta 1959; konec 1961 je neozdravljivo zbolel in umrl 5. februarja 1962. Raziskava »Bloške smuči« je izšla dve leti po njegovi smrti.¹ Kot izdaja Slovenske akademije znanosti in umetnosti je bila namenjena znanstvenemu svetu, tako da je njena vsebina slej ko prej le malo znana širši javnosti. To skuša popraviti pričujoča razstava, ki naj ob 10-letnici smrti dr. Borisa Orela tudi počasti njegov spomin, medtem ko te vrstice kot dopolnilo razstave povzemajo iz navedenega pokojnikovega dela njegova poglobljena spoznanja o tem predmetu.

Dr. Boris Orel je bil prvi znanstveni raziskovalec bloških smuči; kar je bilo napisano o tem predmetu pred njim, so bili večidel prispevki športne publicistike. — V svoji knjigi je najprej natančneje določil ozemlje bloških smuči: Rakitniško planoto, Vidovske hribe, Bloško planoto, Dolenje Poljane nad Starim trgom pri Ložu, ozemlje Loški potok, hribovita naselja v okolici Sodražice s skupnim imenom Gora, gričevnato ozemlje v okolici Velikih Lašč in nekaj vasi v hribih okoli Turjaka. V Vidovskih hribih in na Bloški planoti prevladujeta bukev in smreka, ljudje pa se ukvarjajo predvsem s poljedelstvom, živinorejo in lesno trgovino. Podnebje je gorsko z nekaterimi prvinami celinske klime. Domačini pravijo, da je na Blokah in v Vidovskih hribih »devet mesecev zima, tri mesece pa mráz«. V pravi zimi zapade tod sneg okoli začetka novembra ali še prej in obleži do marca ali aprila; normalno ga zapade pol metra, v izrednih primerih tudi do poldrugi meter in več.

Bloške smuči, kolikor so se ohranile, so skoraj vse v Slovenskem etnografskem muzeju, nekaj pa jih je pred desetletji prišlo tudi v smuča muzeja v Stockholmu in Oslu. Staro bloško ime za par smuči je smučí in smuče, mlajše pa smučke, smučke in smöčke; redkejšje, starejše ime za smuči je plohi, pluohi. »Bloške smuči tvori po sestavni osnovi primerno dolga, ravna in različno široka, cepljena ali žagana, obtesana ali pooblana deska, ki je spredaj primerno ukrivljena navzgor, zadaj na koncu pa ravno počez odrezana.« Dolge so okoli poldrugi meter, široke okoli 12 cm, debele pa 1 do 2 cm. Stremena, ki so zvečine usnjeni trakovi in v krajši razdalji pred težiščem smuči, so v starejši različici na predolbenih smučeh ali pritrjene navpično skozi smuči, nadalje na skobah (tudi na izvrtanih navpičnih luknjah) in pa pribita na smuči. Kot zelo stara stremena so rabile trta, vrv, oprta, konjska žima ipd. Za podnožje so uporabljali ustrezno velik kos usnja ali klobučevine, tako da smučarju noga ni drsela nazaj in uhajala iz stremena. Zadnja sestavina bloških smuči je bila palica, dolga poldrugi do 2 m.

¹ B. Orel, Bloške smuči. Vprašanje njihovega nastanka in razvoja. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred za filološke in literarne vede, Dela 18, Inštitut za slovensko narodopisje 7. Ljubljana 1964, 184 strani, 18 kart in risb v tekstu, 8 prilog.

Bloške smuči so najpogostejše iz bukovega, pa tudi iz brezovega, javorovega in jese-novega, redkeje iz višnjevega, brestovega, hruškovega lesa, medtem ko je palica največkrat iz smrekovega ali leskovega lesa. Za smuči so uporabljali naravno ukrivljen les, sicer pa so jih najrajši izdelovali iz »prvega hloda od korenin navzgor«, ki so ga čez sredo preklali in iz obeh polovic stesali smuči. Iz žaganega lesa so izdelovali smuči povečini v novejši dobi, vendar te niso tako dobro drsele kakor smuči iz cep-ljenega lesa. Krivili so smuči praviloma tako, da so jih najprej omehčali, in sicer v gnoju, peči ali vodi, nato so jih šele ukrivili: prednje konce smuči so vtikali med dve lati v kozolcu, med dva klina v lestvi in v lojtrnicah voza, na štangli v skednju ali v poseben lesen krivilnik, ter jih ukrivili. Ukrivljene smuči so sušili do mesec dni. Izde-lovanje bloških smuči je bilo po veliki večini domače ali hišno delo; zadevna domača obrt je bila le redka.

Po ohranjenem ustnem izročilu so bile bloške smuči prikladne za vsak sneg. Za južni, moker sneg so smuči navadno mazali, in sicer zlasti v novejši dobi: največ z ovčjim in govejim lojem ali salom, manj s čebelnim voskom, svečo, laškim oljem, milom, petrolejem itn. — Pravilo je bilo, da so lahko smučali po ravnem brez palice, v hri-bovitem svetu pa je bila potrebna palica. Za samo smučanje so po starem pravili, da smuči nosijo (kakor npr. druge dele noše); sicer so govorili, da so šli ali hodili po smučeh ali na smučeh ali pa da so drsali. Prva dva izraza sta pomenila »hojo po smučeh po ravnem« ali pot po opravih iz kraja v kraj; »kadar pa so se spuščali na smučeh po bregu navzdol, tedaj so drsali ali drseli«. — Da jim smuči pri hoji navkre-ber ne bi drsele nazaj, so jih v hribovitih krajih ovijali pred nogo ali za njo po enkrat ali dvakrat s trto, srobotjem, vrvjo ipd., medtem ko so v novejši dobi vdelovali v ta namen v smuči različna zavirala iz lesa ali železa.

Pri smučanju navzdol so uporabljali palico tako, da so jo dajali med noge, ali pa so jo držali »z obema rokama ob strani pod pazduho in se nanjo naslanjali«, ko so jo pritiskali v sneg in s tem zavirali. Za smuko navzdol pravijo Bločani, da tedaj tečejo, letijo, letajo, se spustijo itn.; če so pri tem vijugali ali obračali, so morali znati krvāt, zevjāt, króžāt, krêčāt, krêipāt, zesúkat, rájdat, šajtat, zešvínkat, zekolovížāt itn.

V zvezi s tem naj bo naveden ustrezen Valvasorjev opis (1689): »...poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redek izum, kakršnega nisem videl še nikoli v nobeni deželi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četrt palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi. Spredaj sta deščici ukrivljeni in navzgor zavihnjeni. Na sredi je usnat jermen, da se vtikajo noge vanj; na vsako nogo se pritrjuje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se driča, lahko bi zapisal tudi smuka ali leti po najbolj strmem pobočju. Zakaj vtem ko stoji na deščicah in se prav trdno, da, z vso močjo naslanja na gorjačo, jo reže tako urno navzdol, da presega skoraj vsako domišljijo in v hitrosti nič ne zaostaja za tistimi, ki se na Holandskem z drsalkami vozijo po ledu. Vsak trenutek se utegne izogniti vsemu, kar mu je na poti, bodi že drevo ali skala, bodi kaj drugega takega. Noben hrib mu ni prestrm, nobeden z drevjem tako gosto porasel, da se ne bi mogel na ta način drkati po njem. Zakaj kjerkoli mu stoji kaka ovira na poti, povsod je kos svoj smuk po kačje kljukati in vijugati. Če pa je pot povsem prosta, nezarasla in brez opotike, se drevi lepo naravnost, in sicer veno-mer tako stoje in navzdol oprt ob gorjačo: te se drži možak s tolikšno silo in močjo, tako čvrsto in trdo, ko da bi ne imel nobenega uda in nobenega sklepa.«²

Kot prometno sredstvo so se bloške smuči bolj uveljavile na ravnem kakor v hribih, ker je smučanje v hribovitom svetu težje. Tako je smučanje na Blokah in v Vidovskih

² M. Rupel, Valva-sorjevo berilo, Ljub-ljana 1951, str. 94.

hribih najbolj razširjeno v vaseh Metlje in Topol, ki »so njune smuške poti šle večidel po ravnem«.

Bloške smuči so rabile za lov, za nošenje žita v mlin, na njih so hodili v gozd po les, nakupovat v trgovino, nadalje na sejme, na občino, na sodišče, v šolo, uporabljali so jih poštarji, največ pa so hodili na smučeh v cerkev; tu in tam so šli na smučeh tudi k poroki, krstu in polnočnici, kadar drugače ni bilo mogoče. Poleg tega so rabile smuči kot nadomestilo za sani (za dovoz k hiši) in kot pomožna sestavina sani (če je bil tovor na saneh tako težak, da so se sančnice pregloboko vdirale v sneg); pri pogrebih sta bili znani obe omenjeni različici.

Smučali pa so prav tako za zabavo, največ mladina, in to najrajši ob nedeljah. V navadi so bili različni načini drsenja po strmini: sede, leže, čepe in kleče; »zajca streljali« tako, da so drseli na enem kolenu; po dva fanta sta drsela na enem paru smuči (drugi je na njih stal oprijet za prvim); fantje so drseli drug za drugim vsak na svojih smučeh in se držali okrog pasu; če so drseli »na vlak«, so se prijeli vrvi in drug za drugim zdrseli navzdol; če je vrv nadomestila smuška palica, so drseli »v ketno«; drsli so tudi po eni smuči. — Največ drsenja za zabavo je bilo na pustni terek, ko je ponekod drselo malone vse, staro in mlado. To pustno smučanje je opredelil dr. Orel kot »magično ali čarodejno drsanje, kot star ljudski običaj, povezan s kmetovo skrbjo za prihodnjo letino na pragu pomladi. Pustnemu drsanju po smučeh so podobno kakor pustnemu plesu pripisovali čarodejno moč, zakaj po starem verovanju more neko nepretrgano ali dalj časa trajajoče enakomerno gibanje, v našem primeru drsanje, skakanje ali poskakovanje na smučeh in sankanje, učinkovati na zemljo in njeno rodovitnost, pospeševati rast določenih poljskih pridelkov, med njimi zlasti ajde in lanu.«

Stare bloške smuške kulture danes ni več. Ko so leta 1942 italijanski okupatorji hoteli zapleniti vse smuči na slovenskem ozemlju, ki so ga zasedali, so Bločani svoje smuči povečini rajši uničili, kakor da bi bile prišle v sovražnikove roke. Po osvoboditvi pa se stara bloška smuška kultura ni obnovila. Razen medvojnih dogodkov so na to vplivale tedaj izboljšane zimske poti, uvajanje športnih smuči, ki so se uveljavljale med Bločani deloma tudi že med svetovnima vojnama, opustitev starega pustnega drsanja ipd.

Foleg bloških smuči uvršča dr. Orel v krog t. im. ljudske smuške kulture na Slovenskem tudi starejše smuči na Pohorju in na Kobanskem, ki pa izvirajo šele iz druge polovice 19. stoletja. Te smuči so iz tesanega bukovega, jesenovega ali javorovega lesa, dolge okoli 2 m, široke 7 do 9 cm, debele 1,5 do 1,8 cm. Na Pohorju je bilo za smuči te vrste v navadi ime skiiie, skaiie in dâuge kârple; ime smuči se je začelo uveljavljati po prvi svetovni vojni. Tudi Pohorci so smučali samo z eno palico (največkrat je bil to leskov kol). Opisane pohorske smuči so uporabljali zlasti drvarji, lovci in gozdarji, deloma pa tudi kmetje, ko so zamenjali krplje s smučmi. Na Kobansko so prišle smuči s Pohorja ali z Zgornjega Štajerskega.

Mimo Slovenije nahajamo v Jugoslaviji ljudske smuči po dosedanem znanju le še v Liki v okolici Gospića. Tam se imenujejo rtve in so dolge nekaj več ko meter, široke nekaj čez 10 cm, debele pa poldrugi do 2 cm. Za stremena je bila poleg vrvice v rabi tudi trta iz brestovega ličja ali iz vrbovega in rakitovega šibja, medtem ko so v novejši dobi sem in tja pritrjevali »od strani na smuči ploščat jermen«. Te smuči so bile zvečine iz bukovega, sicer pa iz javorovega in jesenovega lesa. Palica je bila po starem samo ena (leskova). Krivili so te smuči povečini tako, da so jih »najprej pri sprednjem koncu oblili s toplo ali mrzlo vodo in jih nekaj časa parili na ognju; zatem so jih privili v preprostem domačem krivilniku«. Opisane liške smuči so rabile kmetom, ko so gonili pozimi koze na pašo, za hojo k sosedom, pa tudi v sosednje

kraje in v Gospić ali za hojo po ravnem. Za takšno hojo je bil v navadi izraz ići na rtvama, če pa so se spuščali po bregu navzdol, so pravili temu sklizati se, puzati se. Te liške smuči so na splošno opustili pred prvo svetovno vojno.

Bloške smuči je dr. Orel primerjal z doslej znanimi petimi smušskimi tipi na evropskem severu in vzhodu, ki so ugotovljeni skozi tisočletja, in sicer s t. im. arktičnim, južnim, skandijskim, botnijskim in osrednje-nordijskim tipom. Dognal je, da je treba iz takšne primerjave izločiti skandijski, botniški in osrednje-nordijski smuški tip, »ki s svojimi sestavnimi deli veljajo res za posebnost Skandinavcev in Fincev«. Pač pa je mogoče primerjati bloške (in druge smuči pri nas) z arktičnim in južnim smuškim tipom. S smučmi slednjega tipa »se bloške smuči bolj ali manj skladajo po velikosti in obliki, še najbolj po zadnjem koncu, ki je tu in tam počez ravno odrezan, in po spodnji, drsni plati, ki je v obeh primerih brez žleba, najmanj pa po krivini, ki je pri južnem smuškem tipu mnogo bolj koničaste oblike, kakor pri bloških smučeh«. In v obeh primerih »hodijo običajno z eno palico ali brez nje«. Na podlagi nadaljnje nadrobne primerjave domneva dr. Orel, »da so v začetku uporabljali na bloškem ozemlju smuči južnega tipa z arktičnimi stremeni. Le-ta so bila verjetno omejena samo ... na prstni jermen«. Pozneje so se razvila stremena na stranske železne skobe.

Ob tem naj povemo nekaj besed o arktičnem in južnem smuškem tipu. Prvi je izpričan na Laponskem, v severni Sibiriji, severni Rusiji in severni Skandinaviji; spodnja plat teh smučí je pogosto »obita s kožo, stremena pa se pretikajo in zavezujejo na nogo skozi štiri navpične okroglaste luknje ... Na vsaki strani sta po dve navpični okroglasti luknji zelo blizu skupaj, sprednji luknji pa sta pomaknjeni malce navznoter«. Južni tip je izpričan na južnem in srednjem Švedskem, na južnem in zahodnem Norveškem, v baltskih deželah, na Poljskem in v Rusiji do Urala, pa tudi na Finskem idr. Najstarejše smuči tega tipa sodijo še v kameno dobo. Smuči južnega tipa so enako dolge, navadno brez kože in žleba. Njihova dolžina znaša 1,20 do 2 metra, širina 11 do 18 cm. Za stremena so »na vsaki strani smuči primerno visoki robniki z vodoravnimi luknjami«.

Pri razlagi zveze med bloškimi smučmi in smučmi južnega in arktičnega tipa ali, neposredneje, pri razlagi bloških smučí kot različice južnega tipa z arktičnimi značilnostmi je dr. Orel ugotovil, da so pri bloških smučeh najstarejša stremena tista, »ki so bila pretaknjena skozi štiri navpične okroglaste luknje, najmlajša pa so bila pribita ob strani na smuči z žebli«, medtem ko so morale biti železne skobe znane v 18. ali 19. stoletju. Nadalje je zavrnil domnevo, po kateri naj bi bili smuči prinesli k nam med tridesetletno vojno 1618—1648 vojaki, ki so takrat prišli v stik s švedsko vojsko, verjetno deloma opremljeno s smučmi, kakor tudi domnevo, po kateri naj bi bil vpeljal na naše ozemlje ruske smuči južnega tipa Žiga Herberstein, in sicer s svojih potovanj po Rusiji v 16. stoletju.

Za bloške smuči domneva dr. Orel, da štejejo k staroslovanski dediščini, in tako rešuje vprašanje o zvezi med bloškimi smučmi in smučmi južnega tipa. Bloške smuči so se na svojem ozemlju lahko uveljavile in se skozi stoletja ohranile zato, »ker so bili na tem območju zanje izpolnjeni ustrezni geografski, klimatski in drugi pogoji (zgodnja gosta naseljenost, prastari prehodi itd.)«. Podobno velja tudi za liške smuči. K tej domnevi je treba dodati, da naj bi bile stare slovanske smuči kot posebna različica južnega smuškega tipa »po stremenih še bolj podobne arktičnemu smušskemu tipu kakor pa stare bloške in liške smuči z arktičnimi značilnostmi«. Domnevo, da so bloške in liške smuči staroslovanska dediščina, v marsičem potrjuje zadevno imenoslovje. »Praslovanski naziv rtve je neizpodbitna priča za staroslovanski izvor smučí v Liki, a tudi osnove bloških nazivov smuči, smęči, smučke, smuke ipd. so podedovane in so torej staroslovanska dediščina. Prastara so prav tako nekatera

takšna ljudska izražanja, kakor na primer: hoditi, iti po smučeh, krečati itd.« (Staro-cerkveno slovansko: smučati = lesti, plaziti se; starorusko: smučiti = plaziti se; češko: smýkati = vleči, laziti; poljsko: smykać sie = vleči se, itn.)

Navedeno domnevo utemeljuje dr. Orel tudi z bloškim pustnim drsanjem oziroma smučanjem. Zakaj pustno sankanje in deloma smučanje »z bolj ali manj enakimi čarodejnimi nameni kakor pustno drsanje na smučeh na Blokah in v Vidovskih hribih (je) bilo že oddavnaj znano Rusom, Estoncem, Letoncem, Litavcem, Mazurom in Fincem... Spričo tega ni drzna trditev, da je bil ta pustni običaj zanesen na naše ozemlje s slovanskega severovzhoda...: od koder je nasploh običaj bloškega pustnega drsanja, od tam so vsekakor tudi bloške smuči.«

Na podlagi takšne podobe o izviru bloških smuči se je dr. Orel »le v manjši meri ukvarjal tudi z vprašanjem njihovega avtohtonega nastanka..., zakaj hipoteza o staroslovanskem izvoru bloških smuči se zdi med vsemi najstvarnejša in zato najverjetnejša.«

Takšen je oris obravnave dr. Orla o bloških smučeh, njihovem nastanku in razvoju. Upamo, da bo pričujoča razstava kar največ obiskovalcem pomagala do navedenih spoznanj, poleg tega pa spodbudila slovenske etnologe k izmenjavi mnenj o tem delu, ki doslej razen v enem primeru³ še ni bilo deležno etnološke presoje v tisku.

A. B.

³ A. Baš, Opomba o naši etnografiji, *Sodobnost* XIII, Ljubljana 1965, str. 173—181. — Poročala pa sta o tem delu (nepodpisano) M. Matičetov, *Glasnik Slovenskega etnografskega društva* 6, Ljubljana 1964, str. 5 in Pavla Štrukelj, *Etnološki pregled* 8—9, Beograd 1969, str. 114—117.

Zum zehnten Todestag des früheren Direktors des Slowenischen Volkskundemuseums in Ljubljana Dr. Boris Orel sollen mit dieser Ausstellung die Ergebnisse seines letzten veröffentlichten Werkes »Bloške smuči«¹ (Die Skier von Bloke) präsentiert werden.

Die Skier von Bloke, einem Gebiet, das etwa 30 km südlich von Ljubljana liegt, stellen die älteste Skikultur in Mitteleuropa dar; sie sind zum ersten Mal 1689 belegt. Die noch erhalten gebliebenen Skier werden fast vollzählig vom Slowenischen Volkskundemuseum aufbewahrt; einige befinden sich in den Skimuseen in Stockholm und Oslo.

Auf Bloke war der alte Name der Skier »smeči« und »smuč«, der jüngere »smučke«, »smüčke«, »smöčke«. Diese Skier sind durchschnittlich anderthalb Meter lang, etwa 12 cm breit und 1 bis 2 cm stark. Als Bindung diente ein Lederriemen. Der Skistock war anderthalb bis 2 Meter lang. Diese Skier wurden meist aus Buchenholz, jedoch auch aus Birke, Ahorn und Esche gearbeitet. Es wurde natürlich gebogenes Holz verwendet sowie die ersten Klötze über den Wurzeln: diese wurden in zwei Hälften gespalten, aus denen dann die Skier gearbeitet wurden. Aus gesägtem Holz wurden die Skier vor allem in neuerer Zeit gemacht, doch war die Gleitfähigkeit solcher Skier schlechter als der aus gespaltenem Holz. Für das Biegen wurde das Holz zuerst in Jauche, im Ofen oder in Wasser weich gemacht, nachher wurden die Vorderteile zwischen Harfenlatten, zwischen die Stangen im Schuppen oder in eine besondere Biegevorrichtung gesteckt und gebogen. Die Skier auf Bloke wurden meist zu Hause gemacht, ein entsprechendes Heimgewerbe war selten.

Man verwendete die Skier bei der Jagd, um das Korn in die Mühle zu bringen, beim Sammeln des Holzes in Wald, für Gänge in Geschäfte, zu Märkten, zur Gemeinde, zum Gericht, in die Schule; verwendet wurden sie auch von Briefträgern, am meisten jedoch für den Kirchgang; hie und da ging man auf diesen Skiern. Die alte Skikultur von Bloke existiert heute nicht mehr. Als die italienischen Besatzer 1942 alle auf dem von ihnen besetzten Gebiet befindliche Skier beschlagnahmen wollten, haben die Bewohner von Bloke ihre Skier meist lieber vernichtet, als dass sie der Besatzungsmacht in die Hände gefallen wären. Nach Kriegsende wurde die alte Skikultur von Bloke nicht erneuert. Dazu haben ausser den Vorfällen während des Krieges die nunmehr besseren Wege im Winter und das Aufkommen der neuen Sportskier, die in einem gewissen Ausmass bereits in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen nach Bloke vorgedrungen waren, beigetragen, weiter der Verfall des alten Skifahrens zur Faschingszeit u. ä.

Dr. Orel stellte fest, dass die Skier von Bloke mit dem sogenannten arktischen und südlichen Skityp im Norden und Osten Europas verglichen werden können. Mit dem südlichen Skityp stimmen sie mehr oder weniger in Form und Grösse überein, am stärksten jedoch am hinteren Ende, das hie und da gerade abgeschnitten ist, und in der unteren Gleitfläche, die in beiden Fällen keine Rille aufweist. Anfangs wurden im Gebiet von Bloke Skier des südlichen Typ mit arktischen Bindungen verwendet, später wurden Bindungen mit seitlichen Eisenstiften entwickelt.

Für die Skier von Bloke nahm Dr. Orel an, dass sie zur altslawischen Überlieferung gehören. Eine der Grundlagen dafür ist die betreffende Terminologie. Ebenso sah Dr. Orel eine Bestätigung seiner Vermutung im Brauch der Faschingsskifahrt auf Bloke. Die Faschingsschlittenfahrt und teilweise die Faschingsskifahrt mit mehr oder weniger gleich zauberwirkenden Intentionen wie die Faschingsskifahrt auf Bloke ist seit jeher bei den Russen, Esten, Letten, Litauern, Masuren und Finnen bekannt. Auf diese Tatsache stützt sich die Behauptung, dass dieser Brauch vom slawischen Nordosten aus auf slowenisches Gebiet vorgedrungen ist.

9

ZUSAMMEN- FASSUNG

DIE SKIER VON BOKE

Medtem ko je smučanje v Skandinaviji, na Finskem, v baltiških deželah in v evropskem delu Rusije zelo staro, segajo prvi začetki smučanja v srednji Evropi (razen ljudskega smučanja na Blokah) šele v zadnji dve desetletji minulega stoletja. Takrat so začeli v Alpah in tudi v Schwarzwald u Nemčiji spoznavati skandinavske smučke in jih prilagajati potrebam smučanja na strmih gorskih pobočjih.

Prve športne smučke v Sloveniji je dobil goriški rojak in učitelj Edmund Čibej že 15. oktobra 1888. Naročil jih je na podlagi članka o odpravi polarnega raziskovalca Fridtjofa Nansena na smučeh čez Grönlandijo. Kar zadeva preverjanje datuma, kdaj natančno so prišle te smuči v Slovenijo, moramo za sedaj verjeti lastniku Čibeju. Drugih otipljivih dokazov, ki bi potrjevali ali ovrgli trditev, da so smuči zares prišle v Slovenijo l. 1888, namreč nimamo. Na podlagi dosedanjih podatkov je navedena letnica verjetna, ni pa dokazana.

Ne glede na to, da Edmund Čibej ne pozna drugih smuči razen svojih, in ničesar ne ve o bloškem smučanju, ter celo meni, da je Nansen izumitelj smuči, njegovo smučanje upravičeno prištevamo k prvim začetkom športnega smučanja v Sloveniji. V svojem začetku je imelo to smučanje utilitarno naravo, saj se je širilo med gozdarji in lovci po Trnovskem gozdu, pozneje pa je dobilo tudi lastnosti športnega smučanja. O tem nam priča poročilo o tekmi l. 1895 in podatki o razširjenosti med šolsko mladino. Čibejevo smučanje se je širilo na ozkem območju Trnovskega gozda, a je doseglo tudi Vojsko in Zg. Tribušo nad Idrijo. Zaradi posledic prve svetovne vojne je tamkaj zamrlo in ni vplivalo na razvoj smučanja drugod po Sloveniji.

Kako zgodaj so prišle smučke v Ljubljano, nam priča članek v prvem letniku Planinskega vestnika. V članku »Izlet s skiji na Šmarno goro« piše Slavoj J. (očito gre za psevdonim), kako sta se napotila s tovarišem, noseč na ramah »skije«, dne 14. marca 1895 skozi Šiško na Ljubljansko polje. Tam, kjer se odcepi kamniška proga, sta navezala smučke in jo urezala po polju proti Vižmarjem.

V tistem času je gotovo prišlo v Slovenijo še več parov nordijskih smuči, vendar o tem nimamo podatkov. Le prof. Pavel Kunaver, eden naših prvih smučarjev-planincev, poroča, da je v svoji rani mladosti desetih let videl smučarja v Ljubljani na Kodeljevem.

Samo osem let za opisanim smučarskim izletom na Šmarno goro (takrat je bilo smučanje v Alpah razmeroma že precej razširjeno) lahko navedemo drugi pojav športnega smučanja pri nas. Leta 1903 je prišel v Ribnico na Pohorju zdravnik dr. Zigon. Po pripovedovanju ondotnih ljudi je prišel na Pohorje iz Gorice. Kot prvi je prinesel s seboj v te kraje tudi smučke. Po zgledu teh si je naredil smučke tudi kmet Zapečnik, ki se je potem štel za prvega smučarja v tem delu Pohorja. Pozneje je izdeloval smuči v Ribnici kolar Železnik. V tuji literaturi najdemo podatke o nekem Schel-sniggu, ki se je izselil na Gor. Štajersko in tamkaj širil smučanje. Morda gre pri tem za našega Železnika.

O prvih začetkih smučanja v gornji Savski dolini piše prof. Drago Stepišnik. Pravi, da so si lovci in logarji iz Mojstrane l. 1906 kupili posebne lovske smučke nekje na Koroškem, in sicer na priporočilo nemškega lovskega glasila, v katerem so videli tudi sliko. Te smuči so bile dolge 1 m, pod stopalom pa so imele pritrjene krplje. Poročilo o teh kratkih smučeh se časovno ujema s poročilom še o dveh parih smuči, ki so jih dobili lovci na Korenskem sedlu po priporočilu tovarišev s Koroškega. Pri tem gre za težke alpske smučke modela »Lilienfeld«. Prve je dobil lovec Alojz Košir iz Kranjske gore v letih med 1906—1909. Hkrati z njim je dobil smučke tudi nadlovec Miha Oitzel iz Martuljka, vendar se te smuči niso ohranile, medtem ko je od prvih shranjena ena smučka pri Elanu, druga pa v lesnem, lovskem in gozdarskem muzeju v Bistri pri Vrhniki.

Naslednji par lilienfeldskih smuči je prinesel domov v Ovšišče pri Podnartu na Gorenjskem vojak Franc Bešter l. 1909, ko je odslužil vojaški rok v Celovcu. Na njih se je še l. 1935 smučal in kazal mladini tehniko z eno samo palico.

Navedena primera smučanja na Gorenjskem sta mimo tega, da nam kažeta začetek smučanja v tem delu Slovenije, kjer se je pozneje smučanje najbolj razširilo, posebej zanimiva zato, ker potrjujeta spoznanje, da je prišlo smučanje v prvih začetkih v Slovenijo iz tujine. To se je dogodilo po zaslugi lovcev in gozdarjev na eni, ter po vojaki, ki so se učili smučanja v svojih alpskih enotah, na drugi strani.

Podoben vpliv lahko zasledimo tudi ob prvem pojavu organiziranega smučanja v Slo-napredna skupina alpinistov in planincev z imenom Dren. Vodja te skupine je bil Rudolf Badjura, zaslužni pionir slovenskega smučarstva.

Po pričevanju prof. Pavla Kunaverja so prišle l. 1906 v Ljubljano prve smučke, za katere imamo podatke, kdo je bil njihov lastnik. Pavel Kunaver in Ivan Tavčar se pozneje smučata na teh smučeh v bližini Ljubljane vse do l. 1910. Tega leta naroče drenovci po posredovanju ljubljanskega trgovca Magdiča na Dunaju lilienfeldske alpske smuči. Drenovci sprva ničesar ne vedo o tehniki, vendar se lotevajo zimskih izletov na smučeh, kar je za tiste čase nekaj nenavadnega. Sprva se povzpno na nekatere izletniške točke v bližini Ljubljane, pozneje pa krenejo tudi v Kamniške planine, na Krvavec in na Veliko planino. L. 1914 se povzpno na Kamniško sedlo v družbi smučarjev s Hrvaškega.

Drenovci pridno fotografirajo in o svojih zimskih planinskih podjetjih tudi pišejo ter prirejajo predavanja. Tako popularizirajo zimsko planinstvo in izletništvo. Poglavitna težnja drenovcev je torej planinstvo z uporabo smuči, zato štejemo njihovo dejavnost za začetek alpskega smučanja v Sloveniji.

Rudolf Badjura, vodilna osebnost med drenovci, je bil l. 1910 poklican na orožne vaje. Tu se je prvokrat seznanil s tehniko, kakršno so takrat poznali v alpskih enotah avstrijske armade. L. 1913 se udeleži vojaškega tekmovanja v Bohinju in doseže tretje mesto. V prvi polovici januarja 1914 že organizira v Bohinju smučarski tečaj, ki se ga udeleži 12 smučarjev iz Martuljka, Kranjske gore in Bohinja. Tečajniki so bili lovci, gozdarji in gorski vodniki Slovenskega planinskega društva. Na tečaju so vadili tehniko z eno samo smučarsko palico. Ob koncu tečaja so tudi tekmovali. V drugi polovici istega meseca vodi Badjura še drugi tečaj, tokrat v Ljubljani. Udeležencev je kar 40 in med njimi so tudi ženske. Razmeroma veliko število tečajnikov v Ljubljani priča o naglem vdoru smučanja med meščane in uradništvo, pa tudi o tem, kako uspešen je bil zgled drenovcev.

Prva svetovna vojna je pretrgala začetni razmah smučanja. Zato pa pomeni konec te vojne drugi začetek smučanja tako v tujini kakor pri nas v Sloveniji. Seme, ki so ga sejali drenovci, je šele sedaj prav vzklilo, je tiste čase zapisal eden od poznejših vodilnih smučarskih delavcev. K hitrejšemu širjenju zanimanja za smučanje je takrat veliko pripomogla tudi večja količina smuči, ki je l. 1918 po prevratu ostala v Ljubljani kot zapuščina razpadle avstrijske vojske. Veliko teh smuči je prišlo med ljudi, nekaj pa jih je dobila tudi Slovenska športna zveza in jih je za odškodnino posojala smučarjem.

L. 1920 je bilo v Ljubljani 60 do 70 smučarjev. Ustanovljen je bil tudi l. Slovenski smučarski klub, ki pa ni imel dolgega življenja. L. 1921 so ustanovili športni delavci Zimsko športni odsek pri takratni Športni zvezi Slovenije, v Ljubljani pa še turistovski klub Skala, zimskošportno sekcijo pri športnem klubu Ilirija in prav takšno sekcijo še pri Ljubljanskem športnem klubu. Tega leta so bile tudi prve jugoslovanske smučarske tekme v Bohinju. To je bilo tekmovanje v smučarskem teku in v skokih. Na

tej prvi tekmi je dosegel najdaljši skok (9 m) Joža Pogačar »v lepem pokončnem slogu«.

Že prihodnje leto je bila v Ljubljani ustanovljena Jugoslovanska zimskošportna zveza (JZSS), ki je bila še isto leto sprejeta v mednarodno organizacijo. Prva alpska smučarska tekma je bila v Sloveniji pri Celjski koči l. 1926 po zgledu takratnih podobnih tekmovanj v tujini.

Tako se je začelo organizirano športno smučanje v prvih letih po prvi svetovni vojni. Od tedaj naprej se je nepretrgoma širilo vse do današnjih dni in dobivalo posebno v alpskem smučanju množično naravo. Spoznanja o tehniki in o opremi so pred prvo vojno prenašali vojaki, gozdarji in lovci ter planinci, po njej pa so to nadaljevali pedagogi, tekmovalci, trenerji in smučarski učitelji. V vseh primerih gre za prevzemanje tehnike in podobnega iz tujine. Bloška ljudska smučarska kultura nam je po zaslugi Rudolfa Badjura dala le domačo smučarsko terminologijo. Uporabljena je v prvi slovenski smučarski knjigi tega avtorja z naslovom »Smučar« iz l. 1924, čeprav je razlaga tehnike v njej prevzeta po tujih vzorih.

Marjan Jeločnik

Zur Zeit, als im übrigen Mitteleuropa sich das Schifahren verbreitete, gelangten die ersten Sportschier aus Norwegen auch nach Slowenien. Auf Grund des im Wiener »Weltblatt« erschienenen Artikels »Eine neue Erfindung von Fridtjof Nansen«, welcher bei Gelegenheit der damaligen Polarexpedition des Forschers erschien, bestellte sich der Lehrer Edmund Čibej Schier und erhielt sie am 15. Oktober 1888 aus Christiania in Norwegen. In seinen ersten Anfängen war der Schilau in Slowenien rein utilitaristisch, er fand vor allem unter den Förstern und Jägern im Bereiche von Trnovski gozd Verbreitung.

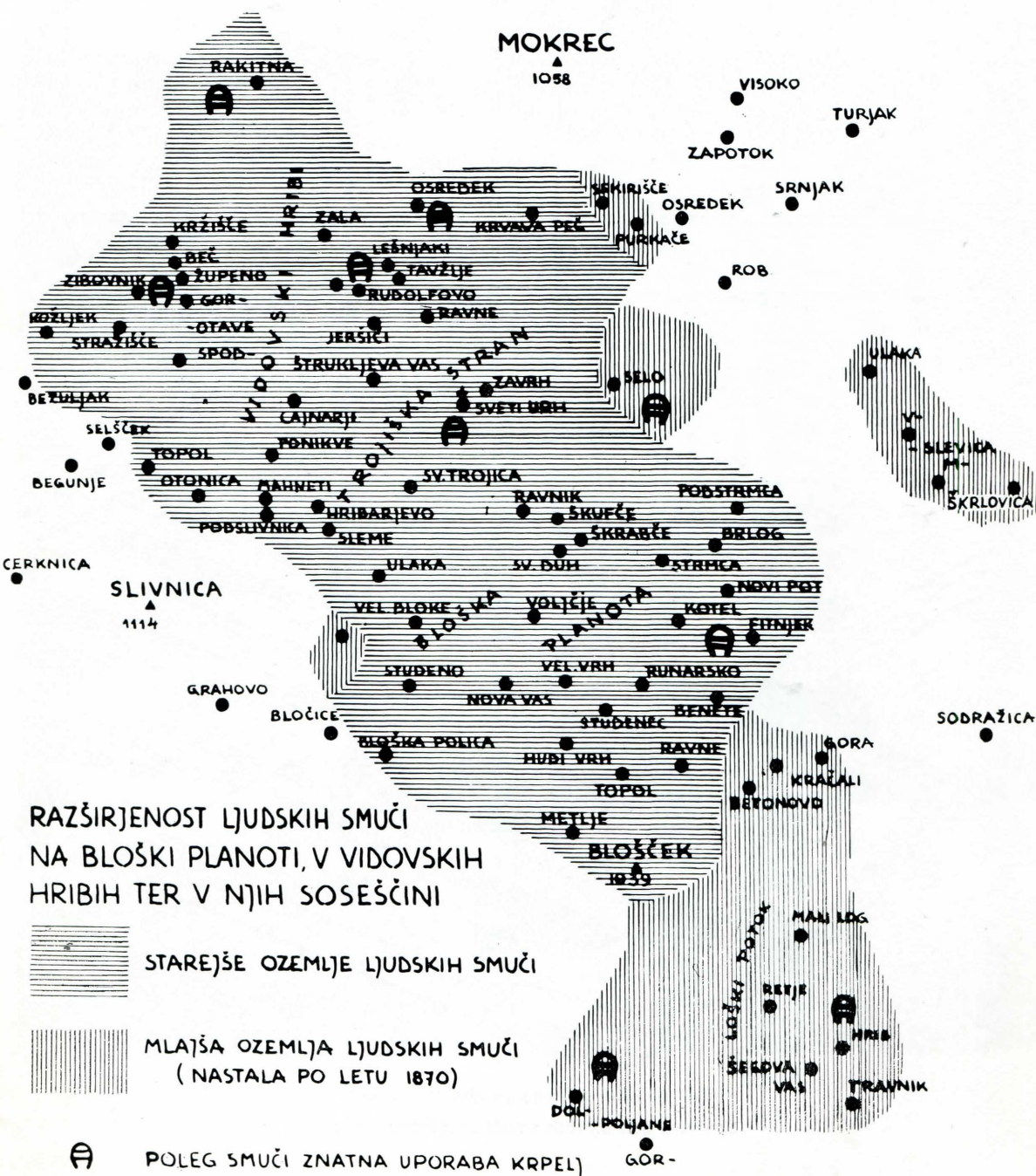
Die ersten Schier gelangten nach Ljubljana im Jahre 1895, auf das Gebiet von Pohorje 1903. Jäger und Förster im oberen Savetal erhielten die Jägerschier 1906 und dies auf Grund der Empfehlung des damaligen Jägerblattes. Zur selben Zeit — 1906 bis 1909 — erhielten die Jäger Alojz Košir aus Kranjska gora und Miha Oitzel aus Martuljek die schweren Lilienfelder-Schier. Nach Beendigung seines Militärdienstes in Klagenfurt 1909 brachte der Soldat Franc Bešter das nächste Paar solcher Schier nach Podnart.

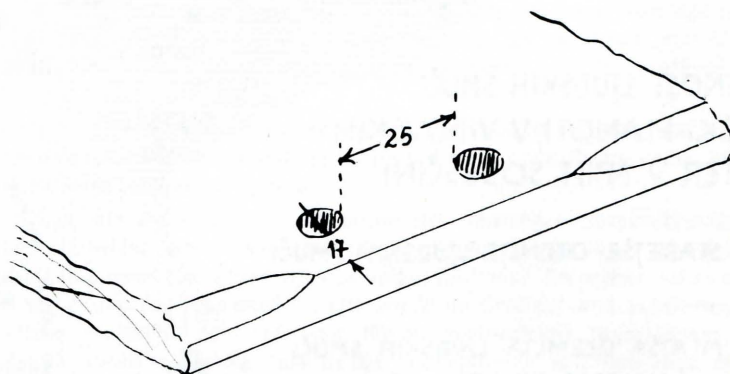
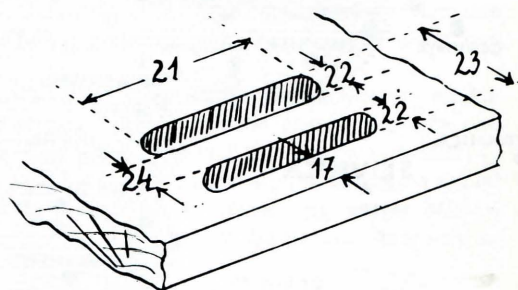
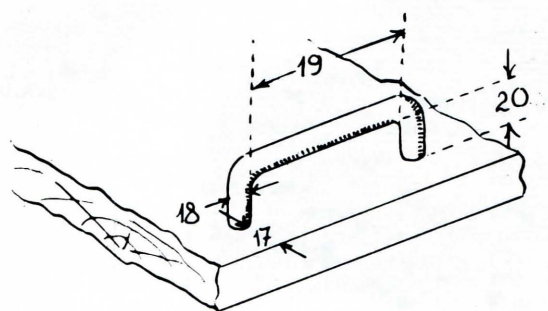
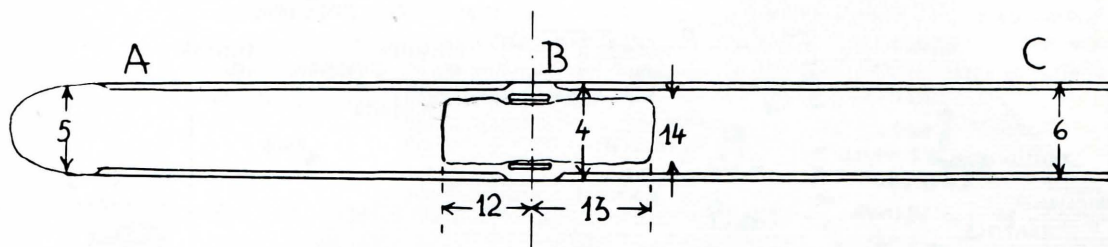
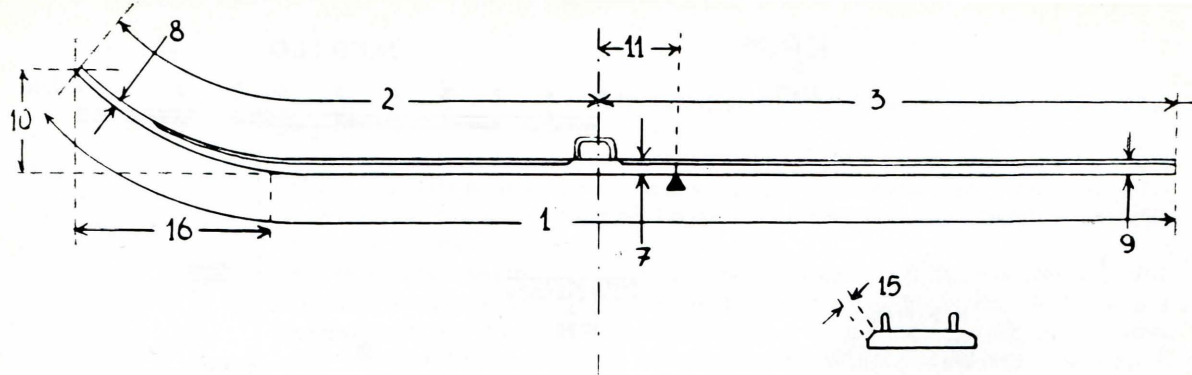
Von ganz besonderer Bedeutung für die Entwicklung der Alpenschifahrt war die Alpinistengruppe »Dren«. Die Mitglieder dieser Gruppe kauften sich 1910 in Wien etliche Paar Lilienfelder-Schier. Mit diesen machten sie viele Ausflüge in der Nähe von Ljubljana, später auch in den Kamniške Alpe. Sie taten sehr viel für die Popularisierung des winterlichen Bergsteigens mit Schiern — sie fotografierten, schrieben Artikel und hielten Vorträge.

Die führende Persönlichkeit dieses Kreises war Rudolf Badjura. 1913 nahm er als Reserveoffizier an einem Militär-Schikurs teil, 1914 organisierte er bereits die ersten Schikurse in Bohinj und Ljubljana.

1921 wurde die erste Wintersportsektion des damaligen Sportverbandes von Slowenien gegründet sowie der touristische Klub »Skala« und die Schilaufsektionen der damaligen Sportklube »Ilirija« und »Ljubljana«. Im selben Jahre fanden auch schon die ersten jugoslawischen Wettkämpfe im Schilau und Schisprung in Bohinj statt. 1922 wurde in Ljubljana der Wintersportverband Jugoslawiens (ZSSJ) gegründet und noch im selben Jahr in die Internationale Schiföderation eingegliedert. 1926 wurde bei der Celjska koča der erste Alpenschwettkampf im Torlauf ausgetragen.

1107

Sestavni deli bloških smuči in njihove mere

Staro in mlado na smučeh (Škufče 1953)

SLOVENSKI
ETNOGRAF-
SKI MUZEJ
LJUBLJANA

Prvi smučarski tečaj v Ljubljani (1914)

Elan uspeh, užitek...

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

K E.01 A.11.02

SEM

1972

020060754

COBISS ©